

Soudný den hytlermarketů

- CZ24 News | 11. ledna 2024

ČESKO: Oligopol hytlermarketů vyhnal v ČR ceny potravin na nejvyšší úroveň v celé Evropě. Při mizerné kvalitě velké části prodávaného zboží. Kdo má zájem o detaily, může si je najít ve zprávách České zemědělské a potravinářské inspekce (ČZPI). Obchodní řetězce současně tlačí do prodeje za bankrotové ceny české potravináře i zemědělce. Markety jsou úzkým místem, které škrtí výrobce potravin i jejich spotřebitele. K nalezení řešení tohoto problému si musíme zopakovat, jak jsme se do této situace dostali.

Po loňském smrtelném řádění střílejícího filozofa Vidlák navrhl vrátit se zpět po cestě, která nás zavedla do tohoto průšvihy a zkoumat, na kterých křižovatkách jsme špatně odbočili. Jeho metoda cesty z bažiny, je použitelná i při zkoumání problému hytlermarketů. Ony nám totiž nespady z nebe. A nikdo nás nenutí jejich ekonomické řádění donekonečna tolerovat. Pojdme si tedy připomenout, jak došlo k tomu, že dnes mají takovou destruktivní ekonomickou moc.

Současný režim zdědil po komunistech v potravinovém maloobchodu 2 velké řetězce. Ve městech působil státní podniky Potraviny Pramen. Všechny vesnické samoobsluhy provozovalo družstvo Jednota. Navzdory tomu, co dnes tvrdí propagandisté České televize, našel tehdy spotřebitel na jejich pultech v podstatě kompletní sortiment potravinářského zboží. A ve srovnání s dneškem většinou v lepší kvalitě. Znovu odkazují na zprávy ČZPI, které popisují čokoládové termixy bez stopy kakaa, zkažené přebalené vepřové, kuřecí se salmonelózou nebo salámy s obsahem masa pod 5%. K přečtení jsou na webu inspekce.

Ke konci minulého režimu u nás rozhodně nikdo hlady neumíral a podvýživa byla k vidění pouze u notorických alkoholiků v posledním stádiu, kteří už v žaludku neudrželi stravu. I bezdomovectví bylo v podstatě neznámým jevem. Lidé si v 80. letech sice stěžovali na to, že banány a tropické ovoce nevozí do krámu každý den a že hovězí je v řeznictví z „vysloužilých“ krav. Plnotučné mléko však obsahovalo vyhláškou stanovené procentu mléčného tuku a nikoli dodatečně přidaného řepkového nebo palmového. Salámy vždy obsahovaly přesně takový podíl masa, jak jej stanovila závazná norma ČSN. Z běžné výplaty dokázala při tehdejších cenách uživit sebe a dítě i matka samoživitelka.

Kvůli tomu, že stát omezoval cestování na Západ, posuzovala většina populace ekonomickou neúspěšnost minulého režimu pohledem na reklamy v rakouské nebo německé televizi. Kdo se na Západ dostal, často přidával historky o supermarketech přetékajících mnoha značkami stejného druhu zboží. Důkladně si prozkoumat kvalitu a cenovou dostupnost si však nemohl od nás prakticky nikdo. Při cinkání klíči na náměstích si každý představoval, že i u nás budou brzo obchody plné západního zboží, o němž si většina lidí myslela, že je kvalitnější. I když často bylo jen barevněji zabaleno a prodáváno s pomocí nákladné reklamy, která se samozřejmě promítá do ceny.

Oba socikové obchodní řetězce klidně mohly do nové doby vstoupit vcelku – bez rozbití, které otevřelo cestu nástupu západním hytlermarketům. O rozsahu sortimentu na pultech Jednoty a Pramene v dobách ČSSR nerozhodovali vedoucí jednotlivých prodejen ani soudruh generální ředitel ani jeho soudruzi náměstci. Určitý vliv na četnost a pestrost dodávek jednotlivých komodit měla Ústřední plánovací komise, ovšem pouze u zboží vyráběného v naší zemi. I v 80. letech představovaly skutečné omezení sortimentu pouze sankce, které na východní blok uvalily západní země po roce 1948, kdy SSSR a skupina jeho satelitů vystoupily z Mezinárodního měnového fondu (IMF) a Světové banky (WB).

Obě dnes dceřiné agentury OSN československá i sovětská vláda spoluzakládaly na konferenci v

Bretton Woods v roce 1944. Podle původních zakládacích smluv měly fungovat na principech, které navrhl guvernér Bank of England John Maynard Keynes. Obě instituce měly pomoci s poválečnou obnovu všech ekonomik a k vytvoření hladkého a krizemi co neméně rušeného mezinárodního obchodu – i přes hranice koloniálních říší, a i se zapojením SSSR, jež byl až do 2. světové války Západem v mnoha komoditách embargován. Za tímto účelem Keynes navrhl vytvoření nové zúčtovací světové měny. Emitovat ji měl IMF a měla sloužit nejen k provádění operací Fondu a WB, ale i jako prostředek vyrovnávání nestabilit v mezinárodním obchodu. Hodnota virtuální světové měny měla být počítána váženým průměrem koše všech měn účastnických států a vázána měla být na koš nejdůležitějších komodit kam kromě zlata měly patřit i obiloviny, ropa, ocel a další neželezné kovy.

Po smrti US prezidenta Franklina Roosevelta, který s pomocí velkých veřejných investic v rámci plánu známého jako Nový úděl vyvedl USA z Velké hospodářské krize, americká vláda původní záměr zavrhl a přiměla západoevropské a jihoamerické země, aby přistoupily na to, že světovou zúčtovací a rezervní měnou bude US dolar vázaný pevným kurzem na zlato. Bývalý viceprezident Harry Truman, který se po Rooseveltově smrti nastěhoval do Bílého domu, na žádost největších amerických korporací opustil Rooseveltovu politiku budování bezpečného společného celosvětového obchodního systému a nasadil politiku nadvlády USA nad světem prostřednictvím dolaru.

Stalin si uvědomoval rizika takto nastaveného systému a odmítl jej. Západoevropské země, poničené válkou, USA nalákaly k přijetí dolaru jako světové měny pomocí nabídky dodávek amerického strojního a spotřebního vybavení na úvěr – známé jako Marshallův plán. Když SSSR přesvědčil východoevropské země, které během 2. světové války osvobodil od nacistů, aby Marshallův plán výměnou za uznání dolaru jako světové platební měny nepřijímaly, USA a na jejich pokyn i západoevropské země na východní blok uvalily řadu obchodních sankcí. Východní blok v reakci na to odstoupil od dohod z Bretton Woods a začal si budovat vlastní platební a zúčtovací systém zahraničního obchodu, který nebyl provázán s dolarem. Současně s vystoupením z IMF a WB východní země požadovaly zpět své vklady ve formě zlata, které byly uloženy v americkém Fort Knox – napřed jako ochrana před nacisty a po bretonwoodské dohodě jako základ stability společné zúčtovací měny. Místo vrácení měnového zlata USA reagovaly uvalením dalších omezení směnitelnosti východoevropských měn. I když se tím americké firmy připravily o možnost obchodovat s východními zeměmi.

I když dnes někteří rádoby-historici bez citací příslušných dokumentů tvrdí, že západní sankce byly reakcí na vlnu znárodnění ve východoevropských zemích po převzetí moci komunistickými stranami, není to pravda. Znárodnění dolů, těžkého průmyslu a největších průmyslových podniků v té době prováděly i vlády ve Francii, Německu, Itálii a v zemích Beneluxu. Renault stejně jako Volkswagen a řada dalších velkých západních firem jsou proto dodnes i po pozdější částečné opětovné privatizaci polostátními podniky.

Že měl Stalin v obezřetnosti vůči dolarovému obchodnímu systému do značné míry pravdu, svědčí sled událostí, k nimž došlo po listopadu 1989, kdy se Československo znovu připojilo k IMF a WB. Po odstoupení komunistické vlády většina občanů očekávala rychlý nástup prosperity. Projevit se to podle názoru mnohých mělo právě naplněním reálů západním – do té doby nedostatkovým zbožím. Nová nekomunistická vláda, v níž byl ministrem financí pozdější premiér a prezident Václav Klaus, se snažila rychle toto přání veřejnosti splnit. K tomu, aby do země mohlo začít proudit západní zboží však bylo nutné získat balík západních měn. Vláda si je opatřila na úvěr od IMF, který poskytnutí půjčky na žádost největšího akcionáře USA podmínil závazkem urychleného provedení privatizace, deregulace a liberalizace zahraničního obchodu i měnového systému. Stejnou dohodu Fond vnutil všem východoevropským zemím a je známa pod přezdívkou Washingtonský konsensus.

Československo obdrželo půjčky za několik miliard dolarů. Stát je přes banky pustil mezi nově založené soukromé podniky i mezi dosavadní státní firmy. Půjčka byla utracena v řádu dnů na nákup

spotřebního zboží, které se během několika měsíců objevilo na pultech prodejen. Po odstoupení od systému řízení směnného kurzu Státní bankou Československou a jeho nahrazení určování kurzu na měnových burzách, koruna během jediného roku propadla z 21 Kčs/USD na 28 Kčs/USD. Stejným tempem narostl i dluh u Fondu bez toho, že by stát cokoli získal. Později se již česká koruna propadla až na 42 Kč/USD.

Podezírat tehdejšího ministra financí Václava Klause, který celý život četl mnoho ekonomických knih i a vždy pečlivě sledoval řadu odborných periodik, že by nevěděl, že drobný obchodníček nikdy nemá šanci získat zboží za lepší cenu a za lepší podmínek než velká firma s mnohamiliardovými obraty, by bylo naivní. Jako federální ministr financí na dohodu s IMF přistoupil a do puntíku plnil zadání z Washingtonského sídla Fondu a Světové banky. Pramen byl rozparcelován a po jednotlivých prodejnách rozprodáván v tzv. malé privatizaci. Malá privatizace byla mejnstrýmem oslavována jako vznik konkurence, která se postará o lepší spektrum zboží i nejlepší možné ceny.

Nejlepší možné ceny, jak je v té době propagovali redaktoři – privatizéři Mladé fronty – později Dnes – měly podobu zdražení o 56% ročně. V dalších letech byla inflace 20 a 12%. V řádu týdnů však v zemi vznikla vrstva nabyvatelů privatizovaného majetku a úředníků, kteří nemálo získali rozhodováním o jednotlivých privatizačních nabídkách. Stali se na řadu let oporou nového režimu. Zásoba maloobchodních prodejen státu celkem rychle došla, takže zakrátko byly na dluh rozprodávány i velké podniky nebo celé komplexy firem.

V případě maloobchodních prodejen je privatizéři sami provozovali v průměru 6 let. V některých smlouvách byl závazek provozovat firmu nejméně po dobu 10 let. Řada smluv však byla Fondem národního majetku (FNM) sjednána bez doložky o vrácení státu v případě ukončení podnikání v ochranné lhůtě. Z praxe není znám jediný případ, kdy by stát potravinářskou prodejnu požadoval zpět i při dřívějším skončení nebo při přeprodeji, ani když byla doložka sjednána.

Zahraniční obchodní řetězce na československý trh vstoupily v roce 1991. Jako první začal přes své české a slovenské prostředníky skupovat prodejny holandský Ahold. Do roku 1994 brzdily jejich rozmach složité stavební předpisy. Expanzi obchodních řetězců umožnila změna zákona o územním plánování a stavebním řádu, kterou byla zavedena možnost rychlejšího vynětí půdy ze zemědělského půdního fondu za poplatek. Po nabytí účinnosti začaly na okrajích měst růst jak houby po dešti super- a hypermarkety.

Obří nadnárodní obchodní řetězce se stamiliardovými ročními obraty samozřejmě při jednání o ceně dosáhly na množstevní slevy v desítkách procent. Protože v té době to žádný zákon nezakazoval, mohly vůči českým dodavatelům uplatnit triky typu dodávky zdarma označované jako „regálné“ nebo „zalistovací poplatek“ a podobné obchodní praktiky dnes zákonem označované jako nekalé. Jeden z bývalých ředitelů české pobočky německého obchodního řetězce v soukromém hovorů na přelomu tisíciletí přiznal, že firma měla do týdne od otevření nové prodejny investici do stavby supermarketu touto cestou zaplacenou.

Hytlermarkety, které takto získávaly zboží o desítky procent levněji než malí soukromníci, mohly pomocí slev o několik procent ceny pro konečného spotřebitele snadno přitlačit bývalé privatizéry, aby jim prodejny prodali. Nebo je zničit cenovou válkou. V některých obchodních řetězcích mají prostřednictvím družstev velké majetkové podíly západoevropské potravinářské podniky. V nich mají majetkové podíly odbytová družstva zemědělských prvovýrobců, kteří i dnes pobírají ve srovnání s českými kolegy čtyřnásobné dotace. Pro vertikálně koncentrovanou zemědělsko – potravinářsko – obchodní korporaci, která pobírá čtyřnásobné dotace, není problém lifrovat na český trh i několik let potraviny za ceny, které čeští zemědělci a potravinářské firmy nikdy nemohou nabídnout.

Po roce 1990 byly v ČSFR rozdrobeny nejen bývalé státní a družstevní obchodní řetězce, ale i

potravinářské koncerny. V privatizaci byly prodávány jednotlivé mlékárny a jednotlivá jatka. Zemědělská družstva a státní statky byly rozdrobeny během restitucí. Korunu tomu všemu nasadil Václav Klaus, který jako ministr financí při daňové reformě prosadil zrušení záporné daně z obrátu na zemědělské komodity a potraviny, což byla forma dotační podpory používaná za minulého režimu. V politické přetlačované s tehdejšími ministrem zemědělství Josefem Luxem jej dokázal přimět k tomu, aby rezignoval na vybudování dotačního systému podporujícího produkci jednotlivých potravinářských komodit, který v té době fungoval v zemích EHS. Lux na Klausovi vybojoval pouze dotace na hektar, a ještě pouze pro podhorské a horské oblasti. A samozřejmě na úrovni asi 1/10 ve srovnání s Německem a Rakouskem.

Rychlé expanzi zahraničních obchodních řetězců v ČR pomohla i smlouva o přidružení ČR k Evropským společenstvím, kterou v roce 1993 podepsal Václav Klaus jako předseda vlády. ČR se v ní zavázala u většiny potravin a spotřebního zboží ve třech krocích během pěti let snížit cla z 80 na 20 %. ES snížila cla na české potraviny a zemědělské komodity pouze o 20 %. S tím, že je pak zruší až při budoucím vstupu východních zemí do Společenství.

V takto nastavených podmínkách stačilo zahraničním obchodním řetězcům k ovládnutí českého trhu několik let. Na přelomu tisíciletí již při přepočtu na tržby ovládaly 80 % trhu. Bývalé Ministerstvo pro hospodářskou soutěž, později přeměněné na Úřad pro ochranu hospodářské soutěže a přestěhované do Brna, tomu většinou jen trpně přihlíželo. Z části proto, že zpočátku nebylo vybaveno potřebnými pravomocemi. O což se postarali patřičně motivovaní poslanci vládních stran. Z části i proto, že se kontrolóři umí dívat jinak. Na otočení jejich pohledů žádoucím směrem mají nadnárodní korporace peněz dost.

Ještě před několika lety citoval mejnstrým tzv. pop-ekonomy, kteří se bankách živí burzovními spekulacemi, v jejich oslavách toho, že ČR je nejotevřenější a nejliberálnější ekonomikou v Evropě. Je pravda, že ČR v prosazování politik washingtonského konsensu spolu s pobaltskými zeměmi zašla nejdále. Polsko i Maďarsko si ponechaly státní kontrolu nad těžebními a energetickými firmami a rafinériemi ropy – včetně některých řetězců čerpacích stanic. Poláci i Maďaři si při jednání s EU vynutily výjimky téměř ze všech směrnic a nařízení, které se týkají zemědělství a potravin. Včetně tzv. hygienického balíčku, který stanoví pravidla po vybavení a provozu jatek, výroben uzenin nebo mlékáren.

Všechny východoevropské země byly při vstupu do EU Západem podvedeny na zemědělských dotacích. Evropská komise se v roce 2004 při podpisu smlouvy o vstupu východoevropských zemí do EU zavázala sjednotit do 10 let výši dotací vyplácených západním a východním zemědělcům. Podle vyjádření tehdejšího komisaře pro rozšíření Güntera Verheugena nám nemohli dát stejné peníze rovnou, protože naše zemědělství ještě nebyla „dostatečně transformována“. Jde o citát z rozhovoru, který jsem s komisařem dělal pro týdeník Ekonom těsně před vstupem ČR do EU. Dnes už vím, že slovo „transformace“ bylo na Západě synonymem pro slovo „zničení“.

Západ nás podvedl. Ani po 20 letech od vstupu ČR do EU nedostávají naši zemědělci stejné dotace, jako jejich němečtí, holandské či rakouští kolegové. Západní firmy nás okrádají stovkami kriminálních i zákony nezakázaných praktik. Ekonom Thomas Picketty spočítal, že z ČR zahraniční firmy vyvádí nejvíce nezdáněných dividend v přepočtu na obyvatele v celé Evropě. Máme nejvyšší ceny nejen potravin, ale i energií. Při čtvrtinových platech ve srovnání s Německem platí naši občané o 30 % vyšší nájemné. To je výsledek ekonomické transformace, o níž Václav Klaus tvrdil, že nemá alternativu. „Třetí cesty vedou do třetího světa rozvojových zemí“, řekl zakladatel ODS nejen mně, a nejen v rozhovoru, který jsem s ním dělal pro dnes už neexistující měsíčník Demokrat.

Poláci a Maďaři, kteří během let od pádu socialismu na některých odbočkách kráčeli jinými cestami, než jim předepsal IMF a WB, se dnes mají ekonomicky mnohem lépe. Heslo „There is no alternative“

britské ministerské předsedkyně Margaret Thatcherové, která tržními reformami přeměnila Británii z průmyslové velmoci na průmyslový hřbitov, je stejný podvod jako celý západní nabubřelý marketing.

AUTOR: Martin Kunštek

[ZDROJ](#)